

Når et dokument skulle tinglyses, måtte det betales en avgift. Størrelsen på avgiften var avhengig av verdien angitt i dokumentet.

Følgebrev fra Frafjord

I det gamle bondesamfunnet ble ofte omsorg og underhold for eldre sikret ved at ble inngått avtale om kårytelser. Slike avtaler kunne være muntlige eller skriftlige. Det kjennes følgebrev (føderåd, føderådsavtaler) tilbake til 1300-tallet, men selve ordningen er nok enda eldre. Ofte ble slike avtaler inngått samtidig med at den eldre generasjon overlot garden til den yngre generasjon. Ja, følgebrevet var ofte en betingelse for overdragelse av garden.

Følgebrevene skulle tinglyses, men alle avtaler ble nok ikke tinglyst. Dette kostet penger. Begrepet tinglysing har røtter tilbake til middelalderen da avtalene ble lest opp på tinget.

Selv om mye av innholdet i følgebrevene er likt, er det også store forskjeller – noe som avspeiler at generasjonsskiftet skjedde på ulikt vis under forskjellige familieforhold. En viktig likhet er at den tinglyste kårretten følger garden både ift. nåværende eier og fremtidige eiere.

Nedenfor er gjengitt i reinskrevet form sju ulike følgebrev fra gardene Fed, Brådland, Håland, Frafjord og Molaug. I Gjesdal Gards- og ættesoge, Indre del, band I kan du lese mer om gardene og familiene som omtales i disse følgebrevene.

Stavanger 1. mars 2022

Per Terje Haaland

Følgebrev fra Serine og Ingeborg Osmundsdøtre Fed til Aslak Mauritsen og hustru Gunhild Pedersdatter Fed, tgl. 25 april 1865

”No. 14. Følgebrev. Jeg underskrevne Osmund Vellesen Feed som sørger for mine umyndige døtre Serine og Ingeborg Osmundsdøtre vitterliggjør at have lovet og tilsagt, ligesom jeg herved lover og tilsiger at svare Aslag Mauritsen Feed og Hustru Gunhild Pedersdatter følgende aarlige Folge saa længe de leve, af den oven nævnte andeel Døttre ved Gavebrev fra Folgetagerne tilkjendene Anpart af Gaarden Feed, nemlig: vanlig Værelse sammen med med Gaardens Bruger og den Veed, de skulde tiltrænge, Vinterfoder og Sommer beite til 2 – to - Koer, 4 – fire – Geder samt 6 – sex – Faar, hvortil kommer tilbørligt Røgt og Tilsyn med disse Kreaturer baade Vinter og Sommer, 1 – en – Skjeppe Salt 2 – to – Tønder Byg, 1 – en – Tønne Rug, 20 – tyve – Spand Havremel, 1 – en – Tønne Poteter samt ordentlig Tilsyn, Vadsk og Pleie. Dersom de Folgetagende skulde finde for godt at fraflytte Gaarden, skulde de erholde hvert Aars 1ste Januar et Aars Ydelsers Værdi i Penger efter en ved Fraflyttelsen optagen Taxt af 4 uvillige Mænd, hvoraf de Folgetagende udnævne 2 og de Folgeydende 2. Til Sikkerhed for denne Folge, der for et Tidsrum af 5 Aar er værdsat til 141 – et Hundrede og en og førti Speciedaler – pantsætter jeg herved den ved Gavebrev af D.D. mine Døtre tilkjendene Anpart af Gaarden Feed, M.N. 54, L.N. 154 i Høle Thinglag af Skyld 4 Ort 4 Skilling med tilhørende Huse og Herligheder. Ved ansettelsen af Taxten paa det stemplede Papir til det samtidig hermed udstedede Gavebrev er der taget Hensyn til Værdien af nærværende Folge. Dette til Bekræftelse under min Haand i Vidners Overværen. Gaarden Feed den 10 October. Osmund Vellesen Fet med p.h. Pen. Til Vitterlighed: Bertil Guttormsen Braadland, Aasel Sigbjørnsen Maan med p.h.Pen. - Som forglemt i overstående Følgebrev erklærer jeg herved at naar en af de Folgetagende ved Døden afgaar, skal ydelsen formindskes med Halvparten og at saafremt de Folgetagende skulle vilde fraflytte Gaarden skal der i den aarlige Pengegodtgjørelse som bliver dem til Del i Stedet for Folgen ikke tages noget Hensyn til Veden og det varme Husværelse, hvilke ydelser da ganske bortfalder uden at erstattes i Penge. Osmund V. Fed med p.h.Pen. Til Vitterlighed: Bertil Guttormsen Braadland, Aasel Sigbjørnsen Maan med p.h.Pen. - Foruden de oven nævnte Ydelser skal de Folgetagende være forpligtede til at besørge maldt de 2 Tønder Byg og den ene Tønne Rug samt til daglig at mælke de 2 – tvende – Folgekoer. Stavanger 4de April 1865. Osmund Vellasen Fed m.f.P. Til Vitterlighed: ?”

Karmsund sorenskriveri pantebok 8, 1861 - 1865

Aslag og Gunhild på Fed var barnløse. I 1864 overdro de garden til Serine og Ingeborg, to umyndige døtre av Osmund og Ragnhild på Blåfjellenden. I gavebrevet går det fram at fosterdøtrene skulle sikre Aslag og Gunhilds alderdom. Les mer i Gjesdal gards- og ættesoge - indre del.

Føderådskontrakt mellem Ommund Jørgensen Braadland og moren Berthe Bjørnsdatter Braadland, tinglyst 6. april 1868

”Føderaadskontrakt. Da jeg ved Skjøde af Dags Dato haver Overdraget til min Søn Ommund Jørgensen Braadland min Eiende Gaard Braadland Matr N 57 Løbenr 147 i Høle Thinglag, Forsand Sogn og af Gaarden forbeholdt mig foruden Kjøbesummen 500 Spd – fem hundrede Speciedaler – en til av femaarig Værdi af 150 et hundrede og femti Speciedaler ansat Føderaad, saa er det vi herved til dete nærmere Bestemmelse fastsætter følgende: 1) Saalænge jeg Berta Bjørnsdatter lever forskaffer min Søn Ommund Jørgensen mig et anstændig Værelse her paa Gaarden eller annerledes, om jeg saaledes heller maatte ønske. Kammeret, som staar ved Siden af den nye Stue, skal saaledes staa til min Raadighed og holdes i forsvarlig Stand af Gaardens Eier. Ligesaa skal jeg tillige have Ret til fælles med Gaardens Eier at benytte de øvrige Huse til Opbevaring af mine Klæder og andet Løsøre af hvad Navn nævnes samt fuld Ret tilsvarende med Gaardens Eier at benytte Loftet, Kjelder og Køkkenet i tillige godt og forsvarligt Husrom til Folge. Kreaturene. 2) Skal jeg erholde til Lys 5 fem Potter amerikansk Jordolie, tørt Brænde, Brødbagning og Vask samt al kjærlig Pleie og Tilsyn baade i Sundheds- og Sygdomsdage. 3) Føde og rygter godt paa Gaarden saavel Sommer som Vinter 2- to – Koer 1 en vaarbæret og en høstbæret Ko. 7 syv Smaafæ af hvad Slags jeg selv måtte ønske. Det paaligger ogsaa Gaardens Eier at mælke mine Kreature Sommer som Vinter samt i rette Tid at skaffe Melken hjem til mig. Paa Sæteren eller Stølen skal Melken tillaves paa den Maade jeg selv måtte ønske og Bumælken skaffes hjem. 4) Aarlig levere mig ved fra Oktober Maanedes Udgang og Marts Maanedes Udgang hver Gang med det Halve, 2 to Tønder Havremel på Vægts 8 otte Spand pr. Tønde, 2 1/2 to og en halv Vog Bygmel, 4 fire Skipper Rug, 4 fire Tønder Poteter, 1 en Skippe Salt. Rugen skal males til Mel. 5) Forbeholder jeg mig ogsaa Ret til at bruge og hengle en liden Ager kaldet ”Bækkeagerkloen”, som er beliggende paa Veien ned til Bækken. Hvilken Ager hvert Aar for vaarlig gjødesles af Gaardens Eier. Ligeledes skal jeg ogsaa have Ret til at bruge og benytte indtil min Død et Æbletre ”Podekvisten” kaldet samt Halvdelen i Frugten paa Kirsebærtrærne hvert Aar. 6) Skulde jeg paa nogensomhelst Maade blive overbængt, fornærmet eller paa en eller anden Maade lide Ondt af Føderaadsyderen eller hans Husfolk, saa skal det staa mig frit at fraflytte Gaarden indtil 6 sex Mile og overanførte Folge og Ydelser i alle Henseender skaffes mig punkteligen paa det tilflyttede Sted samt foruden anførte Folge og Ydelser betaler han mig ”gratis” 20 tyve Speciedaler hvert Aar saalænge som jeg selv finder forgodt at være borte. – Jeg underskrevne Ommund Jørgensen og efterfølgende Eier af benævnte Gaard forpligter mig til i alle Maader nøiaktig at efterkomme denne Kontrakt samt at levere de anførte Varer og Andet af god og forsvarlig Beskaffenhed,

hvorhos jeg for bemeldte Føderaad giver min Moder første Prioritets Panteret i den mig ved Skjøde af Dags Dato tilhjemlede Gaard Braadland. Skulde jeg ikke til de ovenbestemte Tider erlegge Føderaadsydelse eller at disse ikke skulde blive leverede af saadan Beskaffenhed som af 2de fra hver af Siden tilkalte uvillige Mænd skjønnes at være forsvarlige, skal det staa hende frit for at ophæve Kontrakten eller at udtale sine lovlige Fordringer. – Saaledes at være indgaat og omforent bekræftes herved af os ved vore egenhendige Navneunderskrifter i hostegnede Vitterlighedsvidners Overværen. Braadland den 6te April 1868. Som Føderaadsyder Ommund Jørgensen Braadland. Som Føderaadstagerinde: Berthe Bjørnsdatter Braadland m.f.P. Til Vitterlighed: Aslag A. Braadland. Gunder A. Braadland.

Ryfylke tingrett pantebok 1 A 1868 – 1871

Ut fra dette folgebrevet skjønner vi at det må ha vært vanskelige familieforhold på Brådland i 1860-årene. Les mer i Gjesdal Gards- og ættesoge.

Følgebrev fra Thore Thorsen Haaland f. 1810 til foreldrene Tore Bjørnsen Haaland og Siri Aadnesdatter Haaland f. Nødland, tinglyst 8. juni 1838

”Følgebrev. Underskrevne Thore Thorsen Haaland lover og forplikter meg herved til af min efter Skjøde af Dags Dato eiende Gaard Haaland Matr. No 29 i Hølle Skibrede af Skyld 1Bp 20 mrk Smør at svare mine Foreldre Thore Bjørnsen og Hustrue Siri Aadnesdatter foruden frit Huusværelse, Brændsel og Opvartning så vel i sunde som særdeles i syge Dage, end videre følgende aarlig Folge for deres Levetid, nemlig 6 – sex – Tønder Havre á 8 Spand pr Tønde, 2 – to – Tønder Byg á 10 Spand, 7 – syv – Tønder Jordæbler, desuden føden og tilstaar jeg forsvarligt for dem baade Vinter og Somer, lige med Gaardens egne Kreature og til Huse med disse, 2 – to – Koer, 6 – sex – Gjeder og 10 – ti – Faar. Når en af de Kaartagende dør, nyder den Efterlevende foruden 2 – to – Koer og 4 – fire – Faar samt 3 – tre – Gjeder forsvarlig Vinterfoder og Somerbeite, halvdelen af det øvrige Føderaad af Havre, Byg og Potatos. For det Tilfælde at min Moder skulle blive længstlevende, nyder hun Kornet frit malet. Foruden formeldte Føderaad tilforplikter jeg mig at forskaffe min svagelige Søster Aase Thorsdatter frit Husværelse på Gaarden saalænge hun lever og ei gifter sig. Denne Folge som skal hæfte paa forbemeldte min Gaard Haaland i hvilken eie eller Brug den end måtte kome, er med Hensyn til det stempledes Papiirs Brug taxered til 160 Spd – skriver et hundre og sexti Speciedaler – for 5 Aar.

Dette til Bekræftelse under min Haand i hertegnede Vitterlighedsvidners Overværelse. Thing-stedet Idtzøe den 8. Juni 1838. Thore Thorsen Haaland m.f.p. Til Vitterlighed Ivar Larsen Frafjord m.f.p. T. Harboe. Tinglyst den 8. juni 1838. For Skrivningen betalt 2 spd og for Tinglysingen 2 ort 12 sk, er 2 Spd 2 ort og 12 sk – skriver to Speciedaler to ort og tolv skilling. S.G. Schiøtz, const Sorenskriver.”

Karmsund sorenskriveri pantebok II b, 1832 - 1844

I dette følgebrevet er det det er den kommende Bjødna-Tore som inngår avtale med sine foreldre om kår. Dette skjer samme dag som Tore overtar garden. Han har nå avsluttet sin tjeneste i Stavanger Musketørkorps.

Folgebrev fra Samuel og Thore Haaland til foreldrene Thore Thoresen Haaland og Kristi Samuelsdatter Haaland f. Fossmork, tinglyst 27. april 1862

”No. 27 Folgebrev. Vi underskrevne Samuel Thorsen og Thore Thorsen Haaland erkjen-der herved at have lovet og tilsagt, lige som vi herved lover og tilsiger at svare vore Foreldre Thore Thorsen Haaland og Kristi Samuelsdatter Haaland i Hølle Thinglag Matr. No. 50, Ln. 146 a – 146 b som ved Skyldsætningsforretning af 19.-20. og 21. Juni 1860, afhjemlet 27. Mai 1862 er skyldlagt for respektive 22 Mærker Smør eller 1 daler 3 Ort 8 Skill, nemlig 6 – sex – Tønder Havre, malet til Meel = 8 Spand pr. Tønde, 2 – to – Tønder Byg, malet á 10 Spand pr. Tønde, 7 – syv – Tønder Potetes, lofes og fornødent Tilsyn lige med Gaardens Andre Kreaturer for 2 – to – Koer, 6 – sex – Geder og 10 – ti – Faar hvorhos vi forpligter os til at besørgede disse Kreatur melket og Mælken opsilt, frit Brænde saa meget som de behøve og fornødent Tilsyn og Pleie saavel i Alderdoms mindelighed som i særdeleshed i Sygdomstilfælder. Det Kammer som er i østre Ende af Huuset skal som dertil utstedte Skjøder udvise Forblive Folgetagernes Eiendom. Naar den ene af Folgetagene med Døden afgaar, bortfalder af overnævnte Folger den halve Deel dog med Undtagelse af Fæsteret for 2 – to – Kiør. Hvad denne Post angaar, skeer ingen Forandring. Værdien af denne Folge er for et Tidsrum af 5 – fem – Aar verdsatt til 200 – to hundre – Speciedaler. Til Sikkerhed for Folgen pantsætter vi herved herved vore ovenfor beskrevne eiende Anparter af Gaarden Haaland i Hølle Thinglag. Thingstedet Idzø den 27de April 1862.

Samuel Thorsen Haaland. Thore Thorsen Haaland. Til Vitterlighed: Jonas Olsen Selvig m.f.p.. Niaal Pedersen Kvidaland.”

Karmsund sorenskriveri pantebok II B, 1861-1869

Gardbruker Thore (Bjødna-Tore) ble blind etter bjørneangrepet i 1850, og det ble vanskelig for han å drive garden på Håland. I 1860 ble så garden delt mellom de to sønnene Samuel og Tore. To år senere utsteder brødrene så folgebrev til foreldrene.

Folgebrev fra Thore Samuelsen Håland til stefaren Einar Olsen og moren Elen Talette Pedersdatter Håland f. Viga, tinglyst 14. oktober 1889

”Folgebrev. Jeg underskrevne Thore Samuelsen Håland forbinder jeg mig herved at svare min stefader Einar Olsen og moder Elen Talette Pedersdatter Håland et årligt føderåd af min eiende anpart af gården Håland, matr.no. , løbenr. af Skyld gammel daler ort Skilling, ny mark øre, nemlig: 216 kg er to hundrede og sexten kilogram havremel, 60 kg er sexti kilogram grønmel, 139 er et hundrede og tretini liter rug, 960 l er ni hundrede og sexti liter poteter, vinterfoder og sommerfoder for 2 to kjøer og 10 småkreaturer, frit soveværelse i et af kamers, enten det til dagligstuen eller det til storstuen; frihed i storstuen med et hengested til helligdagsklæderne; det ene loft, samt fri benyttelse af kjøkken og kjælder i sammen med mig; frit brænde hjembragt og ophugget, tilsyn og pleie så vel i sygdoms som i alderdoms tilfælder; I tilfælde af at folgetageren skulde ønske haver han hustomt til at opføre et folgehus på, gives ham ret hertil; men da bortfalder ret til benyttelse af foranermeldte husværelser.

Ønsker folgetageren at fraflytte har han ret til at vælge enten føderåd på gården eller kr. 24 er tyve og fire kroner for hans ko og kr 2 er to kroner for småkreatur. Når en af folgetagerne afgår ved døden, da bortfalder halvdel af foranermeldt og rugen og 24 tyve fire kilogram grønmel, foster til 4 fire småkreaturer og den ene ko, men da skal den tilbagelevende have en liter Mælk daglig en fjerdedel af året når hans ko ikke mælker. Tillige bortfalder 320 l er tre hundrede og tyve liter poteter. Denne følge som i 5 fem år er taxeret for 800 er otte hundrede kroner, skal være en heftelse på min eiende gård i hvis brug den end måtte komme. Dette til bekræftelse med min hånd i vidners overværen. Håland den 20de september 1889.

Thore Samuelsen Haaland. Til vitterlighed: Knud O. Moluf. Peder S. Haaland.”

Ryfylke tingrett pantebok 3a 1885 – 1890.

Da faren døde i 1869, fikk eldste sønn Tore hjemmelsbrev på bruket, bare 10 år gammel. Sammen med broren, moren og hennes nye ektemann, Einar Frafford, drev de garden de neste tiårene. I 1895 kjøpte Tore gard nede i Frafford og bruket på Håland ble overtatt av broren, Peder. Plikten til å yte følge fulgte med.

Følgebrev fra Børe Asbjørnsen Frafjord til moren Helene Marie Thorsdatter Frafjord f. Fløysvik, tinglyst 17. oktober 1876

”Følgebrev. Jeg underskrevne Børe Asbjørnsen Frafjord forbin-
der mig herved at svare min Moder Helene Thorsdatter Frafjord et aar-
ligt Føderaad, naflig: 1 – en – Tønde Byg, ½ - en halv – Tønde Rug, 1 ½ - en og en halv
Tønde Havremel, 4 – fire – Tønder Poteter, Vinterfoder og Sommerfoder for en Ko,
4 – fire – Faar 3 – tre – Gæder, Koen og Gæderne besørger jeg mælkede og mælken afsi-
let naar Folgetageren ikke formedelst Sygdom eller Alderdom kunne gjøre det selv;
og naar Kreaturene ikke er hjemme, 12 – tolv – Mærker Smør aarligt, 1 – en – Potte
skummet Mælk en Fjerdedel af Aaret naar Folgetagerens Ko ikke mælker, 4 – fire -
Mærker Tran, frit Brænde hjembragt og ophugget, frit Soveværelse i et Kammers
ved Siden af Dagligstuen, foret til et Sengested i Storstuen, frihed til benyttelse
af Loftstrom og Kjældereren i samen med mig, det som monne fornødigent Tilsyn
og Pleie saavel i Sygdom som i Alderdom tilfalder. Denne Folge som for 5 – fem – Aar
er tagseret for 100 – hundrede – Spd. skal være en Hæftelse paa min eiende Gaard Fra-
fjord Matr. No. 47, Lno. 137a af Skyld uremitteret 2 Daler 2 ort 11 Skilling og remiteret
2 Dal 2 Ort 16 Skilling i Høle Thinglag i min Brug eller hvor Gaarden end monne
komme. Dette til Bekræftelse under min Haand i Vidners Oversyn.
Frafjord den 17de October 1876. Børge Asbjørnsen Frafjord. Til Vitterlighed: Knud O.
Moluf. Hans Christian Tollefsen.”

Ryfylke tingrett - pantebok 2 a 1876 – 1880

Følgebrev fra Karl Knudsen og Ole Knudsen Moluf til foreldrene Knud Olsen Moluf og Marthe Pedersdatter Moluf, f. Viga, tinglyst 21. februar 1906

”Følgebrev. Undertegnede Karl Knudsen og Ole Knudsen Moluf forbinder os herved at svare vore forældre Knud Olsen og Marthe Laurentse Pedersdtr. et aarligt føderaad nemlig: 144 kgr. havremel, 50 kgr. sigtet rugmel, 50 kgr. rugmel, 100 kgr. grynmel, 4 tønder poteter. Vinterfoster og sommerbeite for 1 Ko, 6 faar og dersom det holdes gjeder paa gaarden 4 gjeder. Koen og gjedene besørges melkede og melken hjembragt og opsilet. En liter sød melk daglig, naar koen ikke kan melkes, 10 litr parafinolje. Frit brænde hjembragt og op-hugget. Frit husvære hos Karl i det østre kammer og dets loft, fri benyttelse af kjælder og kjøkken. I tilfælde folgetagerne heller vil bo hos Ole – fri benyttelse af mellemstuen, kjælder kjøkken og loft sammen med Ole. Afgaar en af folgetagerne med døden bortfalder halvde-len af melet og poteterne, samt halvdelen af faar og gjeder. Tilsyn og pleie i sygdom og al-derdom. Denne følge skal være en hæftelse paa hvers anpart i gaarden Moluf, gaard. no. 57 br.no. 1 matr. No. 49 løbeno. 144. Skyld 1 mark 75 øre, do. ” ” ” 2 ” ” 49 ” 145 ” 1 ” 75 øre og bliver at yde med hver sin halvedel i hvis brug eller eie den end måtte komme. Moluf 24de februar 1906. Karl K. Moluf. Ole K. Moluf. Til vitterlighed: -”

Merknader

Pantebøkene finnes digitalisert på [Digitalarkivet](#).

m.f.P. = med ført penn

m.p.P. = med påholden penn

Dette betyr at avtalepartnere og vitner ikke var skriveføre.

I Nasjonalbiblioteket kan du lese mer om folgebrev og føderådskontrakter:

[Kjell Helland-Hansen: "Føderådsordningens historie i Norge"](#)